

סיכום

דוח זה עוסק בתופעת הפוליגמיה בחברה הבדואית בנגב, והוא מציג תוכנית כוללת להתמודדות עימה. התוכנית היא רחבה ומציעה מענים אשר יש בהם כדי לצמצם את התופעה והשלכותיה הקשות על הנשים והילדים בפרט ועל החברה הבדואית בכלל. לשם בניית התוכנית נעשה מיפוי ולמידה של התופעה, מאפייניה, וכלל הרכיבים המחוללים אותה ומשפיעים על קיומה בכול תחומי החיים. בחלוף תהליך ארוך ומעמיק וממכלול העדויות שהובאו בפני הצוות ניתן לומר כי אין ספק שלפוליגמיה השלכות שליליות על הנשים, הילדים ועל החברה הבדואית כולה. לצד כל אלה, קיימות השלכות שליליות גם על החברה הכללית, על המדינה ומוסדותיה.

תהליך משמעותי נוסף, הוא תהליך שיתוף הציבור. שיתוף הציבור חשוב לבניית תוכנית מותאמת לצורכי האוכלוסייה הבדואית תוך הקשבה אמיתית לצרכים, לדעות ולרצון של החברה הבדואית לשמור על אופיה הייחודי. שיתוף זה של הציבור מחזק את האמון עם האוכלוסייה שכן ללא האמון שנוצר לא ניתן היה להיכנס פנימה לנבכי היסודות עליהם מושתתים הקודים והכללים של החברה הבדואית, להכיר אותה ולהציע את התוכנית המובאת בדוח זה.

תוכנית זו נבנתה בשיתוף נציגים מהחברה האזרחית הבדואית, בהקשבה לצרכים הייחודיים של החברה הבדואית מצד אחד, אך גם בהעברת מסר ברור, כי מדינת ישראל היא הריבון, גם בנגב ובקרב האוכלוסייה הבדואית, וחוקיה יכובדו. על המדינה לדבר בקול אחד ברור, ולהחיל מדיניות אחידה ועקבית בהתמודדות עם נושא זה.

הצוות סבור כי באמצעות העלאת הנושא על סדר היום, העלאת המודעות להשלכות הפוליגמיה בקרב החברה הבדואית, חיזוק המנהיגות המקומית והנכחת המשילות בקרב החברה הבדואית בנגב, יחול שינוי. שינוי משמעותי מצריך הקצאת משאבים רחבים להמשך פיתוח כלכלי-חברתי של החברה הבדואית על מנת לצמצם את הפערים שנוצרו ולצמצם תופעות שליליות איתם מתמודדת החברה הבדואית, כאשר הפוליגמיה היא אחד הסימפטומים לכך. פוליגמיה אינה גזירת גורל ואיננה חיוב דתי. הפוליגמיה בצורתה המקורית, כאשר הותרה לפני מאות בשנים בהלכה המוסלמית, באה לתת מענה למצבים הומניטאריים, כפתרון חברתי אשר מטרתו להטיב עם החברה. במקום שהתופעה משנה את צורתה ובמקום להטיב, פוגעת פגיעה קשה בחברה ובפרטים שבה, בעיקר בנשים ובילדים, בזכויות בסיסיות של כבוד וצורכי קיום בסיסיים - יש להיאבק בה על מנת לשמור על הסדר הציבורי, ועל החוסן החברתי של החברה הבדואית בפרט ושל החברה הישראלית בכלל.

התוכנית המקיפה המוצעת כוללת המלצות וכלים להתמודדות עם השלכותיה השליליות של הפוליגמיה בטווח הארוך ובטווח הקצר. הטבלה שלהלן מציגה את מכלול ההמלצות בתחומים השונים:

המלצות בתחום איסוף ואיגום מידע ואכיפה פלילית

פירוט ההמלצה	המלצה	
לשקול את תיקון הנחיות היועץ המשפטי לממשלה מספר 4.1112 שעניינה עבירות ריבוי נישואין (סעיף ג (16)), ולקבוע כי דיווחי כוזב לרשויות המדינה לצורך קבלת גמלאות וטובות הנאה מהוות "נסיבה לחומרה" המצדיקות אכיפה אף אם הנישואין הנוספים נערכו זמן רב בטרם היוודע הדבר לרשויות.	1. תיקון הנחיות היועץ המשפטי לממשלה מספר 4.1112 שעניינה עבירות ריבוי נישואין	
יוקצו לאגף החקירות בביטוח הלאומי, משאבים ייעודיים לצורך חקירת דיווחים החשודים כדיווחי כוזב בקרב הבדואים בדרום הארץ. בכלל זה: 4 תקני חוקרים; הכשרת נשים דוברות ערבית כחוקרות; שני כלי רכב המותאמים לעריכת חקירות בפזורה; מבנה משרדי לעריכת החקירות בבאר שבע; ציוד חקירות מתאים.	2. הקצאת משאבים לאגף החקירות במוסד לביטוח הלאומי, לצורך חקירות	
במקרים בהם יתברר כי מדובר בדיווח כוזב, תישקל אפשרות להגיש כתב אישום על קבלת דבר במרמה, וכן יועבר דיווח למשטרה לצורך חקירת החשד לעבירת ריבוי נישואין.	3. דיווח למשטרה ופתיחה בהליך פלילי במקרים של הצגת נתונים כוזבים למוסד לביטוח לאומי	
חיוב המוסד לביטוח לאומי לאמץ נוהל העברת מידע ולדווח לגורמי אכיפת החוק במקרה של חשד לריבוי נישואין.	4. החלת נוהל של העברת מידע על המוסד לביטוח לאומי	
סעיף 17 לחוק הבטחת הכנסה יתוקן, כך שתקבע סמכותו של המוסד לביטוח לאומי לדרוש שיפוי מהחייב על פי דין במזונות (מבלי הצורך בפתיחת תובענה נגדו), ולנקוט בהליכי גבייה מינהליים בדרך של קיזוז.	5. תיקון חקיקה - קיזוז מנהלי על ידי המוסד לביטוח לאומי	
רשות מקרקעי ישראל תצורף לנוהל העברת מידע ובמקרים של בקשה להקצאת מגרש בפטור ממכרז בהתאם להחלטה מספר 1086, בהם יוצגו נתונים המעוררים חשד לדיווח כוזב או דיווח אודות פוליגמיה, ידווח החשד למשטרה.	6. החלת נוהל של העברת מידע על רשות מקרקעי ישראל	
רענון נוהל ועדת האכלוס, והבהרה כי אין לאשר רכישת מגרש על שם אחד מבני הזוג בלבד על מנת למנוע הקצאת מגרשים לכל אישה בנפרד כאשר מדובר בתא משפחתי פוליגמי.	7. רענון נוהל ועדת האכלוס	
הקצאה של משאבים מתאימים לרשות האוכלוסין וההגירה במיוחד בלשכות הרלבנטיות, לצורך עיבוד המידע שמתקבל אודות חשד לפוליגמיה והעברתו למוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי יבחן אם קיימות תביעות לגמלאות בהתאם לדיווחים חשודים אלה, ויפתח בחקירה בהתאם.	8. הקצאת משאבים לרשות האוכלוסין וההגירה	
הפרקליטות הפלילית על מחוזותיה השונים תצורף לנוהל העברת המידע, כך שפרקליט בפרקליטות הפלילית, הנחשף	9. החלת נוהל של העברת מידע על הפרקליטות הפלילית	

		במסגרת עבודתו לביצוע עבירה של ריבוי נישואין, יעביר מידע זה, לרבות החומרים הנדרשים לצורך גיבוש תשתית ראייתית בתיק פלילי, למשטרה.
10.	חידוד הנחיית ראש בית הדין השרעי לערעורים	הנחיית נשיא בית הדין השרעי לערעורים, כב' הקאדי עבד אל חכים סמארה מיום 30.4.17 תחודד כך שהקאדים יונחו לדווח לגורמי האכיפה גם על דרישה לקבלת אישור של "אי מניעה לנישואין" אשר מהווה אחד מהתנאים לעריכת נישואין נוספים בבתי דין שרעיים ברשות הפלסטינית.
11.	התוויית מדיניות והגברת אכיפת העבירה של ריבוי נישואין על ידי משטרת ישראל	התוויית מדיניות והגברת אכיפה. בנוסף, תקנון משטרת ישראל בכוח אדם ייעודי לחקירת התיקים שיועברו מכל רשויות המדינה בנוסף על תיקי ריבוי נישואין שנחקרים במשטרה ממילא.
12.	מעקב אחר פרסומים אודות נישואין פוליגמיים לנשים פלסטיניות בעיתונות הפלסטינית, איסוף מידע שיטתי ופתיחה בחקירה	משטרת ישראל תעקוב אחר פרסומים בעיתונות הפלסטינית, באופן שיטתי, תאסוף את המידע ותפתח בחקירה במגמה למנוע נישואין פוליגמיים לנשים פלסטיניות, ותתריע בפני הגבר כי עומד לעבור עבירה פלילית.
13.	דיווח של הרשות לפיתוח והסדרת התיישבות הבדואים בנגב	הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב, תדווח לגורמי האכיפה על חשד לעבירת ריבוי נישואין רק במקרים בהם גבר מנהל משקי בית מקבילים עם שלוש נשים או יותר, על מנת לא לפגוע במרקם העדין בינם לבין האוכלוסייה המקומית. בעתיד יש לשקול דיווח לגורמי האכיפה על חשד לריבוי נישואין במקרים בהם גבר מנהל משקי בית מקבילים עם שתי נשים או יותר.
14.	החלת נוהל העברת מידע על נציבות שירות המדינה	נציבות שירות המדינה תצורף לנוהל העברת המידע, כך שבעת שמתקבל בנציבות שירות המדינה מידע אודות עובד מדינה או מועמד להיות עובד מדינה, המעלה חשד לקיומה של עבירת ריבוי נישואין, יעבירו עובדי נציבות שירות המדינה מידע זה לגורמי האכיפה.
15.	העברת מידע מהמשטרה לנציבות שירות המדינה	המשטרה תמשיך ותפעל בהתאם לנוהל ממשקי העבודה בינה לבין נציבות שירות המדינה, ותעביר מידע רלוונטי לנציבות שירות המדינה כאשר חשוד נחקר במשטרה בגין ביצוע עבירה של ריבוי נישואין והוא עובד מדינה.
16.	פרסום הנחיית נציב שירות המדינה שתנחה מנכ"לים לנמק מדוע בחרו בעובד לתפקיד בשירות המדינה למרות היותו פוליגמי. כמו כן, פרסום חוזר מנכ"ל ברוח ההנחייה שיחול על עובדים שאינם נקלטים דרך שירות המדינה	היותו של עובד מדינה או מועמד להיות עובד מדינה פוליגמי תובא בחשבון על ידי נציבות שירות המדינה הן בעת קבלת מועמד כעובד מדינה והן בעת בחינת קידום של עובדי מדינה שהינם פוליגמיים, כך שככול שיש כוונה לקבל לשירות המדינה עובד שהוא פוליגמי וככול שיש כוונה לקדם אותו בתפקידו, תהיה חובה לנמק את הבחירה באותו העובד על אף היותו פוליגמי. הצוות ממליץ כי מנכ"לי משרדי הממשלה השונים

<p>יפרסמו חוזר מנכ"ל ייעודי שינחה את המנהלים בועדות מכרזים ועדות איתור ועוד.</p>		
<p>לכלול במסגרת ראיון הקבלה הנערך בשירותי הרווחה (intake) מידע, שייאסף לצרכים סטטיסטיים בלבד, בדבר השתייכותו של המטופל לתא משפחתי פוליגמי. מידע זה יכול וישמש לצורך הפניית המטופל לטיפול המתאים. יודגש, כי לא ייעשה כל שימוש אחר במידע שייאסף, אלא לצרכים שלשם נאסף בלבד.</p>	<p>17. שדה רישום ייעודי למשפחות פוליגמיות בשירותי הרווחה לצרכים סטטיסטיים וטיפולים</p>	
<p>בתי הספר יונחו לאסוף מידע בדבר השתייכות התלמידים לתאים משפחתיים פוליגמיים, כך שכל מנהלי בית ספר יעבירו למשרד החינוך, מידי שנה, פילוח סטטיסטי של תלמידים באותו בית הספר לפי התאים המשפחתיים שמהם מגיעים התלמידים. מידע זה יועיל בבחינה עתידית של היקף התופעה ושל היחס הקיים בין קיומה של פוליגמיה לבין מגוון של פרמטרים כגון הישגים לימודיים, קשרים וקשיים חברתיים ועוד- כל זאת לצרכים סטטיסטיים וטיפולים.</p>	<p>18. שדה רישום ייעודי למשפחות פוליגמיות במערכת החינוך לצרכים סטטיסטיים וטיפולים</p>	
<p>משרד הבריאות, קופות החולים, טיפות החלב, ובית החולים סורוקה, יבנו מנגנונים שיאפשרו איפיון המשפחות הפוליגמיות על ידי שדה רישום במערכות המידע. כל זאת על מנת לאפיין את התופעה והשלכותיה, לאפיין את הצרכים של אלה הפונים לקבל את שירותי הבריאות השונים, לבנות תכניות מותאמות למענים, לרבות תכנון מדיניות טיפול והתמודדות עם אלה הנפגעים מהתופעה.</p>	<p>19. שדה רישום ייעודי למשפחות פוליגמיות במערכת הבריאות לצרכים סטטיסטיים, טיפולים ומחקריים</p>	
<p>הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה תלווה את יישום המלצות דוח זה, באמצעות מחקר אשר יבחן את האפקטיביות של המלצות אלה והשפעתן על מימדי ואופי התופעה. ליווי זה יחייב הקצאת תקן ייעודי מתאים ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה.</p>	<p>20. ליווי מחקרי על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לבחינת אפקטיביות המלצות דוח זה</p>	

המלצות בתחום חינוך ותעסוקה

<p>לנשירה של נערים ונערות ממסגרות החינוך השלכות רבות וחלקן ישירות על תופעת הפוליגמיה. על פי המחקר של הלמ"ס, צמצום הנשירה יוביל לצמצום הפוליגמיה. על כן, יש לבנות תכניות משמעותיות אשר יתמקדו בצמצום הנשירה ממסגרות חינוכיות והעלאת אחוז בני הנוער הנשאר במסגרות חינוכיות של 12 שנות לימוד.</p>	<p>בניית תכניות משמעותיות אשר יתמקדו בצמצום הנשירה ממסגרות חינוכיות והעלאת אחוז בני הנוער הנשאר במסגרות חינוכיות של 12 שנות לימוד</p>	<p>21.</p>
<p>הרחבת היצע המסגרות להכשרה מקצועית ומרכזי חינוך טכנולוגיים לבני נוער בדואיים בנגב.</p>	<p>הקמת בתי ספר נוספים להכשרה מקצועית ומרכזי חינוך טכנולוגיים בהתאם לביקוש ולפיזור הגיאוגרפי</p>	<p>22.</p>
<p>יש חשיבות להתאים את המקצועות הנלמדים לביקוש בשוק על מנת להבטיח ככול האפשר שילוב בתעסוקה במהלך ובסיום הלימודים. מומלץ לקיים מדי שלוש שנים בחינה של הביקוש בשוק התעסוקה ולהתאים אליהם את המקצועות הנלמדים שבוגרי בתי הספר להכשרה מקצועית ומרכזי החינוך הטכנולוגיים יהיו המענה לביקוש למקצועות הספציפיים בשוק.</p>	<p>התאמת לימוד המקצועות בבתי הספר המקצועיים בהתאם לביקוש בשוק</p>	<p>23.</p>
<p>הקמת צוות משותף למשרד החינוך ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שייבחן ממשק עבודה הקולט את הילדים, בנות ובנים העומדים לנשור מבתי הספר של משרד החינוך במערכת של בתי הספר המקצועיים של זרוע העבודה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.</p>	<p>הקמת צוות משותף למשרד החינוך ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים לבניית ממשקי עבודה שיצמצמו את נשירת בני נוער ממסגרות החינוך השונות ויציעו מענה חינוכי מתאים לכל ילד</p>	<p>24.</p>
<p>משרד החינוך בנה תוכנית ויישם אותה החל משלב מסגרות הגיל הרך (מעונות יום ומשפחתונים) וגן החובה בה התוכנית היא תוכנית בחירה. הצוות ממליץ כי בשלב חטיבות הביניים והתיכון על השיעורים להיות שיעורי חובה. בנוסף, יש לפתח בעזרת נציגים בני החברה הבדואית, תוכנית הכשרה לאנשי המקצוע שעתידים להעביר את התוכנית בבית הספר, תוך שימת דגש על הרגישות התרבותית.</p>	<p>תוכנית חינוך לחיי משפחה במסגרות החינוך</p>	<p>25.</p>
<p>לבנות תכניות חילופי תלמידים, עבור כיתות שלמות או תלמידים בודדים בכל פעם, בהם תלמידים מהדרום יתארחו בבתי ספר בצפון הארץ מהמגזר הבדואי ו/או הערבי. בנוסף, יש לקיים פרויקטים משותפים עם מוסדות מהאוכלוסייה היהודית בגילאים מתקדמים (חט"ב ומעלה). כל זאת, על מנת להגביר את החשיפה של בנות ובני הנוער הבדואיים להשקפות עולם שונות ונורמות חיים של משפחות מוסלמיות בפרט ושל משפחות ישראליות בכלל.</p>	<p>תוכנית לחילופי תלמידים</p>	<p>26.</p>

<p>על כן, הצוות ממליץ כי משרד החינוך יפעל ביתר שאת על מנת לצמצם את מספר עובדיו הפוליגמיים על ידי הנחיית עובדיו ומנהליו על ידי העברת מידע לגורמי אכיפת החוק ככול שמדובר בעובד מערכת החינוך העובר על החוק ונושא אישה נוספת.</p> <p>בתוך כך, הצוות ממליץ כי מנכ"ל משרד החינוך יפרסם חוזר ייעודי למנהלים השונים היושבים בוועדות המכרזים וועדות האיתור המנחה אותם לשקול במערך השיקולים לקבלת עובד את היותו פוליגמי.</p>	<p>צמצום מספר נושאי משרה פוליגמיים במערכת החינוך</p>	<p>27.</p>
<p>למרות שסוגייה זו נבחנה בעבר, הצוות סבור כי יש לבחון סוגייה זו בשנית לאור העובדה כי רכישת השכלה גבוהה ברשות הפלסטינית מהווה איום אסטרטגי על מצב ההוראה ביישובי הבדואיים בדרום ועל תחומים נוספים אחרים, לרבות הפוליגמיה. על הבחינה לכלול גם התייחסות רבה למנגנון התמריצים למשוך את אותם סטודנטים למוסדות הישראליים והעדפתם על פני המוסדות הפלסטיניים.</p>	<p>בחינת חלופה מתאימה לרכישת השכלה גבוהה על ידי צעירים בדואים בנגב</p>	<p>28.</p>
<p>החברה הבדואית זקוקה לאימפקט גדול בנושא לימוד השפה העברית ולכן יש להקדיש לאוכלוסייה זו משאבים רבים יותר ותוכניות חדשניות ומגוונות יותר מאשר התוכניות הרגילות. הצוות ממליץ על עיבוי תוכנית "עברית על הרצף" בכל הגילאים ולהחיל אותה החל מגילאי גן החובה על ידי גורמים מקצועיים שיגובו בהכשרות מקצועיות. בנוסף לכך, יש להתחיל ללמד את השפה המדוברת בתוכנית לימודים הדוקה וכחלק מתוכנית חובה (ואין להסתפק ב"פעילויות רשות מוצעות") ללימוד השפה העברית המדוברת.</p>	<p>הרחבת התוכנית "עברית על הרצף"</p>	<p>29.</p>
<p>חשיפה לשפה העברית החל מגיל הרך – יש לחשוף את הילדים הבדואים לשפה העברית החל משלב הגיל הרך, במעונות היום והמשפחתונים ולפעול להעמקת התכניות הקיימות ללימוד עברית בכל שלב של התוכנית החינוכית.</p>	<p>חשיפה ולימוד השפה העברית מגיל הרך במעונות והמשפחתונים</p>	<p>30.</p>
<p>בנוסף לעיבוי התוכנית "עברית על הרצף", יש להקים מערך של צפיית חובה בתכנים בשפה העברית, החל מגילאים צעירים, כחלק מתוכנית הלימודים ללימוד השפה העברית המדוברת. במסגרת המערך, יש לפתח תכנים אינטרנטיים אינטראקטיביים לגילאים השונים כדי לפתח מיומנויות שפה ומיומנויות דיגיטליות.</p>	<p>הקמת מערך של צפייה חובה בתכנים בשפה העברית</p>	<p>31.</p>
<p>הקמת צוות עבודה במשרד החינוך, ובשיתוף גורמים נוספים מזרוע העבודה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים</p>	<p>הקמת צוות עבודה במשרד החינוך בשיתוף משרד העבודה, הרווחה</p>	<p>32.</p>

<p>החברתיים, ישראל דיגיטלית ומט"ח, שיפתח את האסטרטגיה ואת התכנים הנגזרים ממנה, לרבות הפורמט המנדטורי של העברת השיעורים והתכנים בבתי הספר והכשרת המורים להעברת אותם התכנים ולמעקב אחר ההתקדמות בקרב הילדים.</p>	<p>והשירותים החברתיים, ישראל דיגיטלית ומט"ח לפיתוח אסטרטגיה ותכנים חדשניים ורלוונטים להשגת המטרות שהוצגו לעיל</p>	
<p>מומלץ שכל בית ספר יונגש לשפה העברית באופן כללי על ידי שימוש בעיתונים, טלוויזיה משודרת בשפה העברית, לוח מודעות בשפה העברית ופעולות נוספות.</p>	<p>הגברת החשיפה היומיומית לשפה העברית</p>	<p>33.</p>
<p>כינוס צוות עבודה בראשות נציגי משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים בו ייבחנו מודלים של אולפנים ללימוד השפה העברית של משרד הקליטה ושל האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך על מנת לאמץ את אלו המוצלחים והתאמתם לאוכלוסייה הבדואית בדרום. לאחר אימוץ והתאמת המודלים, יש להפעיל את המרכזים בהתבסס על מערכת תמריצים כספיים לאימהות כך שיקבלו תמריץ כלכלי בהשתתפות באותם הקורסים במרכזי הלימוד. כמו כן, במרכזים יש לפתח מערכת מקבילה עבור ילדי האימהות שתחשוף ותלמד אותם את השפה העברית באופן דיגיטלי ובאמצעות אמצעי מדיה שונים, על מנת להפוך את האילוף (היות ואימהות רבות מגיעות עם ילדיהם הרכים ללימודי העברית במרכזים השונים) ליתרון ובכך תיווצר הזדמנות לחשוף גם את ילדי הגיל הרך לשפה העברית באופן המותאם למאפייני הגיל הייחודיים וליכולתם.</p>	<p>לימוד עברית למבוגרים וחשיפת אימהות וילדי הגיל הרך במסגרת משולבת</p>	<p>34.</p>
<p>הרחבת תכניות ופלטפורמות הלימוד האינטרנטיות במסגרת תוכנית הלימודים הרגילה כדי להגביר את החשיפה של בנות ובני הנוער לכלים המקוונים והדיגיטליים על מנת שיפתחו אוריינטציה למיומנויות שיידרשו מהם בכניסה לשוק העבודה, שיאפשרו להם להיפגש, גם אם בדרך אמצעית, עם קבוצות שונות באוכלוסייה ויסייעו לנשים הבדואיות לפתח עצמאות ולחזק את מעמדן בתא המשפחתי.</p>	<p>הרחבת תכניות הלימוד האינטרנטיות להגברת החשיפה לדיגיטלים על מנת לאפשר פתיחות</p>	<p>35.</p>
<p>להבטיח את ההקצאות כי לכל הכיתות במגזר הבדואי, הן במבנים הקובעים וגם באלו הזמניים, קיימים האמצעים הטכנולוגיים המתאימים ללמד באמצעות אותן פלטפורמות (מקרנים, מחשבים, חיבורים לרשת האינטרנט ולמרחב המקוון, רמקולים ועוד).</p>	<p>הבטחת ההקצאות לאמצעים הטכנולוגיים על מנת לאפשר לימוד באמצעים דיגיטליים</p>	<p>36.</p>
<p>הקמת מרכזי פנאי וספורט מקורים ביישובים בהם לא קיים מרכז שכזה שיהוו מרכז לפעילויות נוער עבור בנות ובני הנוער הבדואי לצמצום שוטטות ופעילות שולית ולהעצמה ופיתוח של בני נוער לאחר שעות הפעילות של בתי הספר.</p>	<p>הקמת מרכזי פנאי וספורט</p>	<p>37.</p>

<p>להרחיב את היצע החוגים כך שיהלמו את מספר הילדים ובני הנוער הבדואיים ואת הביקוש שלהם לחוגים בתחומים שונים והקצאת כרטיסיות לכל ילד לחוגים במרכזים הקהילתיים הסמוכים למקום מגוריהם, כדי לאפשר להם חשיפה לתחומי עניין נוספים מלבד הנלמד בבית הספר.</p>	<p>הרחבת היצע החוגים והקצאת שוברים עבור חוגים לכל ילד</p>	<p>38.</p>
<p>סיבסוד מסגרות קיץ וקייטנות עבור ילדים ובני נוער בדואיים לפרקי זמן ממושכים.</p>	<p>סיבסוד מסגרות קיץ וקייטנות</p>	<p>39.</p>
<p>נכון ליום כתיבת דוח זה, נבנו 10 מעונות חדשים ברהט, חורה, לקיה, שגב שלום, ונווה מדבר. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים צופה כי מעונות אלו יאוכלסו על ידי הרשויות המקומיות בשנת הלימודים הקרובה. יחד עם זאת, יש לבנות מעונות יום נוספים על מנת להשוות את שיעור הילדים הנמצאים במעונות יום. החשיבות לכך מתבססת בעיקר על ההשלכות על שיעור המועסקות בשוק העבודה וטיפול איכותי יותר לילדים.</p>	<p>בינוי ואכלוס מעונות יום</p>	<p>40.</p>
<p>הקמת משפחתונים בקנה מידה רחב ובאופן שיענה על הביקוש הקיים ויתגבר על הפערים הקיימים בתחום. כך, הצוות ממליץ להקים למשך ארבעת השנים הקרובות כ-800 משפחתונים חדשים ביישובים הבדואים בדרום שיספקו מענה לכ-4,000 ילדים בגיל הרך.</p>	<p>הקמת משפחתונים בקנה מידה רחב</p>	<p>41.</p>
<p>יש להעניק למנהלות ומפעילות המשפחתונים מעטפת של ניהול, ליווי והנחיה על ידי צוות של נשות מקצוע. הן יוכלו לקיים יחידה עסקית עצמאית ומספקת מענה חינוכי איכותי לילדים.</p>	<p>הקמת מודלים ליווי הנשים המפעילות את המשפחתונים</p>	<p>42.</p>
<p>תכנון ופיתוח אזורי תעשייה צמודי דופן ליישובים הבדואים שמטרתם יצירת פעילות כלכלית נוספת של מפעלי תעשייה קטנים ובינוניים חדשים. במסלול זה יש להעניק העדפה למפעלים שיעסיקו נשים. זאת לנוכח ההערכה כי חלק לא מבוטל מהנשים הבדואיות לא יצאו לעבודה, אלא אם מקום העבודה יהיה סמוך למקום מגוריהן.</p>	<p>תכנון ופיתוח אזורי תעשייה צמודי דופן ליישובים הבדואיים</p>	<p>43.</p>
<p>ייעוד מסלול תעסוקה חדש על ידי משרד הכלכלה שייתן מענה מיטבי לאתגרים שבתעסוקת נשים בדואיות בדרום. במסגרת המסלול יותאמו הענפים בהם יינתן הסיוע, משך הסיוע, שיעור הסבסוד ויישקל מתן מעטפת של היסעים.</p>	<p>גיבוש מסלולים שיסייעו לנשים בדואיות להשתלב בתעסוקה</p>	<p>44.</p>
<p>בהמשך לתהליכים שמתרחשים במשרד הכלכלה והתעשייה</p>	<p>הקמת מבנה "מיקרו</p>	<p>45.</p>

<p>המצוי בעיצומו של פיתוח מודל לפיו יזם אשר מקבל מענק מהמדינה להקמת מבנה להשכרה ליזמות בדואית או לעסקים קטנים המעסיקים נשים בדואיות, יקבל סל שירותים לעסקים שיפעלו במבנה. על השירותים לכלול שירותים עסקיים, כגון ייעוץ ושיווק, ולרבות שירותי מעטפת כגון מעונות יום והסעות.</p>	<p>תעשייה" באזור רהט כפילוט לפרוייקטים דומים ביישובים הבדואיים בדרום</p>	
<p>יש להקצות משאבים לצורך השקעה ביוזמות מקומיות שמטרתן לעודד, בין היתר, תעסוקת נשים. על יוזמות אלו לפעול בתוך או בקרבת היישובים הבדואים כאשר מרבית העוסקות יהיו נשים. כל זאת עבור מיזמים בעלי היתכנות כלכלית גבוהה, ושניתן יהיה להקים אותם באופן מהיר יחסית כגון מטבחים קהילתיים, מוקדים טלפוניים ועוד.</p>	<p>קידום יוזמות תעסוקתיות חדשות בעלות פוטנציאל להעסקת נשים</p>	<p>.46</p>
<p>יש לבחון הקמה של אזור תעשייה משותף ליישובים בדואיים-יהודיים בקרבת היישובים הבדואים בדרום לנוכח ההצלחה הקיימת בהשמת עובדות המגזר הבדואי באזורים דומים כדוגמת איזור התעשייה "עידן הנגב" ובפרק הזמן הממושך בו הן עובדות באזורים אלה היום. בתוך כך, יש לבחון מודלים לתמרוץ העובדות והעובדים (הסעות ותנאי עבודה) ותמרוץ המעסיקים.</p>	<p>בחינת הקמה ופיתוח של פארק תעשייה משותף</p>	<p>.47</p>
<p>מינוי תקן ייעודי שמטרתו ליווי יזמים ועבודה מול רשויות מקומיות לשם סיוע בקידום ופיתוח של אזורי תעשייה שבאחריות משרד הכלכלה וליווי מפעלי התעשייה כך שיותאמו לצרכי האוכלוסייה הבדואית, בדגש על נשים בדואיות (כגון התאמת סביבת העבודה לנשים בדואיות באזורי התעשייה העתידיים לקום. בהיבטי תרבות וצרכים ייחודיים - הפרדות נדרשות, יצירת תפקידים ייחודיים הנדרשים לניהול העבודה של עובדות ועובדים מהחברה הבדואית, חניכת מנהלים, ייעוץ בתכנון הפיזי של המפעל, היסעים, שעות עבודה ועוד).</p>	<p>מינוי תקן ייעודי שמטרתו ליווי יזמים ועבודה מול רשויות מקומיות לשם סיוע בקידום ופיתוח של אזורי תעשייה שבאחריות משרד הכלכלה והתעשייה</p>	<p>.48</p>
<p>באופן המשלב וחושף החל משלב מוקדם את מבקשי העבודה בשוק התעסוקה, בדגש על התחומים הבאים: • כיתה במפעל - מאפשרת למעסיקים לפתוח קורס הכשרה מקצועית ייעודי לקבוצת דורשי עבודה בתחומים שונים. • OJT - העסקת עובדים חדשים מהמניין, במשרה מלאה בלפחות שכר מינימום בתחום השירותים והתעשייה, והעסקתם בתום ההכשרה לתקופה מצטברת של 12 חודשים, כאשר האגף להכשרה מקצועית מסבסד את השכר וחניכת העובדים.</p>	<p>הרחבת תכניות ההכשרה ביישובים הבדואיים</p>	<p>.49</p>

50.	הרחבת מספר המשתתפים בתכניות לימוד השפה העברית במרכזי ריאן	זאת תוך שילוב העקרונות שתוארו בחלק העוסק בהמלצות אודות חיזוק השליטה בשפה העברית
-----	--	---

המלצות בתחום בריאות, רווחה והנגשת זכויות

51.	ייזום פעולות לצורך איתור הנשים במשפחות פוליגמייות וגיוסן לטיפול מותאם	ייזום פעולות ייחודיות לצורך איתור הנשים (reaching out) וגיוסן לטיפול המותאם לצרכיהן. מאמץ מיוחד ישקיעו אנשי הטיפול לצורך יצירת קשר עם אותן נשים והשארתן בקשר עם גורמי הרווחה. עובדי הרווחה יפעלו באופן אקטיבי לביצוע פעולות הכוללות חיזור והעלאת מוטיבציה ותפיסות עולם של יצירת קשר על מנת לשמר את הנשים והילדים הזקוקים לשירותיהם בקשר עם גורמי הטיפול הרלוונטיים.
52.	הרחבת המענים הטיפוליים הקיימים המספקים מענה לאם ולילדה	הרחבת המענים הקיימים כיום אשר מספקים מענה טיפולי לאם ולילדה הכוללים הדרכה הורית, סיוע בשיעורי בית לילדים, כגון: נתיבים להורות, מרכזי הורים ילדים ומתבגרים, מעונות יום ומעונות רב תכליתיים, מועדוניות לילדים, תמיכה ביתית ועוד.
53.	הנגשת שירותי הרווחה והבריאות הקיימים	גישה פרואקטיבית של הממשלה לתגבור המערכים לשירותים ניידיים, העלאת מספר עובדי הרווחה והבריאות וביצוע כל פעולה אפשרית להנגשת השירותים הבסיסיים לתושבים.
54.	הרחבת שירותי הרווחה והטיפול לפזורה על ידי הקצאת רכבים בתנאי שטח קשים	להרחיב ולפתח את שירותי הטיפול הרפואיים והרווחתיים על ידי הקצאת רכבים עבירים בתנאי שטח קשים אשר יהוו מרכזי טיפול רב תכליתיים ניידיים ויכללו ציוד רפואי ואנשי מקצוע שונים כגון רופא כללי, רופא גיניקולוג, אחות טיפת חלב, עו"ס ועוד. הניידת תעבור בין יישובי הפזורה ותיתן מענה לכלל האוכלוסייה הזקוקה לטיפול. על השירותים שניתנו במסגרת זו יחול פיקוח הדוק ומשרדי הממשלה הרלוונטיים יציגו מודל הפעלה ובקרה.
55.	הנגשה לידע ולזכויות רפואיות וסוציאליות על ידי הקמת מוקד במרכז הרפואי סורוקה	קידום נושא הנגשה לידע ולזכויות רפואיות וסוציאליות למשפחות בחברה הבדואית, והקמת מוקד במרכז הרפואי אוניברסיטאי סורוקה בנגב משום שהוא מהווה מוקד אליו מגיעות נשים רבות מהחברה הבדואית, בפרט במצבי שינוי בחיים כגון לידות, בעיות רפואיות שלהן או של ילדיהן ועוד.
56.	ליזום מהלך הסברה בקרב החברה הבדואית לנושא השירותים השונים על ידי הפקת מדריך וסרטונים מונגשים ותרבותית.	ליזום מהלך הסברה יזום בקרב החברה הבדואית לנושא השירותים השונים, והוצאה לאור של מדריך ובו הסבר על כלל הזכויות לנשים וילדים. על המדריך להיות מונגש שפתית ותרבותית. יש לשקול הפקה של מדריך וירטואלי (סרטונים) אשר יופצו ברשתות החברתיות.

הרחבת שירותי הסיוע המשפטי במשרד המשפטים כך שהנשים יקבלו סיוע בהנגשת זכויות בכל הקשור לזכויות מכח דיני המשפחה (בהליכים מול בית הדין השרעי ובית משפט לענייני משפחה), הוצאה לפועל (של פסיקת מזונות) וקצבאות הביטוח הלאומי.	הענקת סיוע משפטי חינם בהנגשת זכויות	57.
להוסיף תקנים ייעודיים של פקידים דוברי ערבית במרכזי השירות של הביטוח הלאומי בסניפיו בדרום, וזאת על מנת לאפשר הנגשה ישירה של המידע בדבר הזכויות הניתנות מכוח חוקי הביטוח הלאומי.	הנגשת השירות במוסד לביטוח לאומי על מנת לספק שירות מותאם לאוכלוסייה הבדואית	58.
תגבור המגשרות במרכזים המעניקים שירותי בריאות וטיפול. כיום המגשרות, שהנן נשים מהחברה הבדואית בנגב, אשר עוברות הכשרה ייעודית מתמשכת במטרה לסייע בהנגשת שרותי הבריאות לאישה הבדואית בשפה הערבית ובהתאמה תרבותית, מסייעות במתן שירותי בריאות בטיפות החלב ובמרפאות השונות. יש להרחיב את המענה המוצע ולתגבר את המגשרות אשר יסייעו לצוות הרפואי והמקצועי בהפצת מידע מובן, ברור, זמין ומותאם-תרבות לאוכלוסייה הבדואית.	תגבור המגשרות המסייעות בהנגשת שירותי הבריאות בטיפות החלב, במרפאות ובמרכז הרפואי סרוקה	59.
תגבור עובדי בריאות ורווחה בעובדים ואנשי מקצוע דוברי השפה הערבית.	תגבור עובדי בריאות ורווחה באנשי מקצוע דוברי השפה הערבית	60.
משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים יהיה שותף לגיבוש תוכנית סדורה יחד עם המועצה להשכלה גבוהה בדבר מתן מענה למחסור בעובדים סוציאליים דוברי השפה הערבית בדרום.	גיבוש תוכנית למתן מענה למחסור בעובדים סוציאליים דוברי השפה הערבית בדרום	61.
בניית תוכנית משותפת לעידוד לימודי המקצועות הטיפוליים והפרה-רפואיים בקרב האוכלוסייה הערבית, לרבות האוכלוסייה הבדואית, באוניברסיטאות ובמכללות השונות בארץ. במהלך התוכנית יאותרו המועמדים הרלוונטיים מהשלב המוקדמים בהיותם תלמידים בכיתות יב', יקבלו תגמולים וליווי במהלך לימודי הפסיכומטרי והמכינה (ככול שיש צורך), הקבלה ללימודי המקצועות הטיפוליים הדרושים, ועד לסיום הלימודים ויאפשרו קבלה מהירה לעבודה במקצועות אלו בכל המרכזים הרלוונטיים בדרום.	גיבוש תוכנית משותפת לעידוד לימודי המקצועות הטיפוליים והפרה-רפואיים	62.
הכוון של אקדמאים מתחום החינוך למקצועות אחרים נדרשים בנגב, כגון מקצועות טיפוליים בתחום הרווחה והבריאות.	הכוון אקדמאים מתחום החינוך למקצועות טיפוליים ופרה-רפואיים	63.

<p>פיתוח והרחבת המענים לנשים ולילדים הסובלים מאלימות במשפחה בכל הרשויות הבדואיות, הכוללים מענים פרטניים, קבוצתיים וקהילתיים, תוך שימת דגש על רגישות תרבותית והתאמת המענים לחברה הבדואית. כמו כן, יש להכשיר את צוותי הטיפול ביחידות לטיפול ומניעה באלימות במשפחה, לעבודה עם משפחות פוליגמיות והרחבת גוף הידע שברשותם על התופעה והשלכותיה על מנת לדייק את המענים הטיפוליים הנדרשים.</p>	<p>פיתוח המענים בתחום מניעת האלימות במשפחה</p>	<p>.64</p>
<p>לתגבר את המענים הסוציאליים והנפשיים בתוך מערך הבריאות הנותן שירות לאוכלוסייה זו, בכלל זה, עובדים סוציאליים, פסיכיאטרים ופסיכולוגים וכן לפתח תכניות ייעודיות לנשים אלו בתוך מערך הבריאות.</p>	<p>תגבור הסוציאליים והנפשיים בתוך מערך הבריאות</p>	<p>.65</p>
<p>לפעול לאיתור וזיהוי נשים במשפחות פוליגמיות, אשר חלק גדול מהן סובל מבעיות נפשיות מגוונות, דרך הכשרות ייעודיות לצוות הטיפול הן במרפאות בקהילה והן בבית החולים סורוקה תוך שיתוף פעולה עם מחלקות הרווחה ביישובים. כל זאת, על מנת לתת לנשים את הכלים להתמודד בצורה טובה יותר עם מצבן המשפחתי, החברתי והנפשי.</p>	<p>איתור וזיהוי הנשים במשפחות פוליגמיות וסיפוק מענה רגשי ונפשי כאשר יש צורך בכך</p>	<p>.66</p>
<p>בניית תכניות ייעודיות מותאמות לנשים נפגעות פוליגמיה אשר יספקו העצמה אישית וחיזוק התא המשפחתי הקיים, לצד בניית רשת תמיכה. על אנשי המקצוע הטיפוליים לראות באישה הראשונה אדם המצוי במצב של משבר וכי יש סיכויים גדולים כי אותה אישה תחווה קשיים רגשיים ותפקודיים.</p>	<p>בניית תוכניות ייעודיות לנשים נפגעות פוליגמיה</p>	<p>.67</p>
<p>בניית תוכנית הכשרה והדרכה לצוותים של המחלקות לשירותי הרווחה הבדואיות, על מנת שנושא זה יהיה נוכח במודעותם, יכירו בעובדה שמדובר במצב שמצריך התערבות טיפולית ויבנו תוכנית מותאמת לכל אישה/משפחה המתמודדת עם פוליגמיה.</p>	<p>בניית תוכנית הכשרה לצוותים במחלקות לשירותים חברתיים</p>	<p>.68</p>
<p>קידום תוכניות לעצמאות כלכלית ולניהול פיננסי משפחתי עבור נשים במשפחות פוליגמיות. יש לקדם ולהרחיב תכניות לשיפור מצבן של משפחות פוליגמיות בכלל ושל הנשים והילדים בפרט המצויות במצב של עוני והדרה באמצעות מערך מענים הכולל בין היתר: ניהול כלכלת המשפחה, מיצוי זכויות, הכשרה תעסוקתית והשתלבות בעולם התעסוקה, ליווי ותמיכה של אנשי מקצוע בקהילה, העצמה, הסרת חסמים</p>	<p>קידום תוכניות לעצמאות כלכלית</p>	<p>.69</p>

	סיוע חומרי ועוד.	
70.	הרחבת התוכניות של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים שמטרתן להקנות לנשים בדואיות כלים פרקטיים לעצמאות כלכלית, תוך מתן עדיפות לנשים הטוענות לנפרדות או המבקשות תשלום גמלאות, על מנת להכשירן לתעסוקה ולעודדן לצריכת הגמלה לטובתן ולטובת ילדיהן, פתיחת חשבון בנק על שמן ועוד. ניתן להיעזר בגופי החברה אזרחית מהחברה הבדואית בנגב כדי להבטיח אמון בתהליך.	הרחבת התוכניות של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים שמטרתן להקנות כלים פרקטיים לעצמאות כלכלית
71.	הרחבה של מענים לילדים ונוער המצויים במצבי סיכון שיפעלו באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים כגון: מועדוניות לילדים, מעונות יום, משפחתונים, מרכזי הורים-ילדים, בתים חמים לנערות, מרכזי טיפול בנוער בסיכון ועוד.	הרחבת המענים לילדים ונוער בסיכון
72.	יחידות הסיוע מעניקות סיוע ומענה טיפולי לבני משפחה הנמצאים בסכסוך משפטי ואף מספקות שירותי אבחון, ייעוץ, טיפול וגישור על מנת לסיים סכסוכים משפחתיים בהסכמה ובדרכי שלום. עד כה לא אוישו תקנים אלה ויש חשיבות גבוהה לאיושם תוך נקיטת התאמות נדרשות בהליכי גיוס העובדים על בסיס הניסיון עד כה.	איוש התקנים ביחידות הסיוע לצד בית הדין השרעי ובית המשפט לענייני משפחה בבאר שבע
73.	הגברת המודעות החברתית בקרב האוכלוסייה הבדואית באשר להשלכותיה השליליות של הפוליגמיה על המשפחות, הנשים והילדים בפרט ועל החברה הבדואית בכלל. לשם צמצום תופעת הפוליגמיה ויצירת דה לגיטימציה כלפי התופעה, הצוות ממליץ לפעול לפיתוח מנהיגות מקומית, פיתוח והרחבת מרכזי גישור ותפיסה קהילתית הנותנת מקום לנכבדי החברה הבדואית ומנהיגיה לשם קידום מהלכים חברתיים והרחבת השפעה על מעגלים חברתיים נוספים.	פיתוח מנהיגות מקומית והרחבת מרכזי גישור קהילתיים לצורך הגברת המודעות להשלכותיה השליליות של הפוליגמיה
74.	מעטפת אירגונית שתכלול צוות חוץ מחלקתי שילווה, יסייע וייעץ למחלקות לשירותים חברתיים ברשויות הבדואיות בדרום לפעול לקידום ולמימוש של התכניות בתחום הרווחה לצמצום תופעת הפוליגמיה ולמזעור נזקיה החברתיים.	מעטפת ארגונית לרשויות הבדואיות על מנת לקדם תכניות הפוליגמיה לצמצום
75.	תוקם ועדה קבועה בדרג ארצי בהשתתפות נציגי מטה משרדי הממשלה השונים, נציגים מהשלטון המקומי, המגזר השלישי והחברה האזרחית, זאת על מנת להמשיך ולשים את התופעה וההתמודדות עימה על סדר היום הממשלתי ולעקוב אחר המגמות בשטח. בנוסף, מוצע למסד פורום עבודה ברמה המחוזית שיהיה משותף למשרדי הממשלה הרלוונטיים.	הקמת ועדה קבועה בדרג ארצי על מנת להמשיך ולהשאיר את הסוגיה על סדר היום של משרדי הממשלה והחברה האזרחית

<p>לגבש תוכנית ארוכת טווח שתחליף את תכניות החומש. תוכנית זו תכלול שינויי מדיניות ותוביל לחלוקת משאבים ציבוריים באופן שבו תזכה האוכלוסייה הבדואית למענים הראויים ללא צורך בהסתמכות על תקציבים ייעודיים מיוחדים.</p>	<p>שינוי מדיניות</p>	<p>.76</p>
<p>גיבוש תוכנית פיתוח מואצת הכוללת סיוע של גופי מטה שילוו את ביסוס היישובים, פיתוח התשתיות ושיפור שירותי החינוך, הרווחה וכלל השירותים המוניציפליים. רשויות אלו זוכות לתקציבים מועטים יחסית בתוכנית החומש 2397 ולכן יש לנקוט בצעדים ממוקדים ומהירים כדי לקדם את התפתחות היישובים במועצות האזוריות.</p>	<p>מענה למועצות האזוריות</p>	<p>.77</p>
<p>ביצוע השוואה של כלל השירותים הניתנים על ידי משרדי הממשלה לאוכלוסייה הכללית לבין האוכלוסייה הבדואית בנגב. מיפוי השירותים וההשוואה יוכלו להציב תמונה אמיתית באשר לפערים ולצרכים שיש להשלים. המהלך להשוואת השירותים יסייע בצמצום התופעה בעתיד ויאפשר למערכות הציבוריות לפעול בצורה רחבה יותר בקרב החברה הבדואית שכיום, חלקים רבים בקרבה לא מקבלים שירותים אלמנטריים.</p>	<p>השוואת שירותים</p>	<p>.78</p>

המלצות בתחום דין שרעי ובית דין שרעי

<p>לקרוא להנהגת הציבור המוסלמי בדרום - אימאמים במסגדים השייכים למחלקה המוסלמית במשרד הפנים, וכן האימאמים וההנהגה הדתית החברתית בדרום יחד עם הקאדים בבית הדין השרעי בבאר שבע ורושמי הנישואין מטעם בית הדין - להוביל מסע של הדרכה וחינוך בהתאם לערכי הדת בסוגיה זאת במטרה להיאבק במנהג השתמש בחברה ואשר אינו עומד במתווה הדתי המוסלמי המקובל.</p>	<p>79. שינוי תודעה על ידי הסברה מטעם אנשי דת נגד הפוליגמיה</p>
<p>בית הדין השרעי יתן היתר לשאת אישה שנייה בנסיבות חריגות בלבד, לאחר בדיקה וחקירה של הנסיבות ומיצוי כל ההליכים הנדרשים על פי דין בכדי למנוע את ריבוי הנשים. זאת, בכדי למנוע את המשך איבוד השליטה על התופעה, ולהעביר את השליטה לבית הדין השרעי. מצב זה יתאפשר בתקופה קצובה שתיקבע על מנת לאפשר את תהליך השינוי באופן הדרגתי ואת תקופת ההסתגלות לשינוי במדיניות האכיפה.</p>	<p>80. מתן היתר לשאת אישה שנייה במקרים חריגים- ההסדר יהיה לתקופה קצובה וילוה מחקרית לבחינת יישומו והשפעתו</p>
<p>הסמכות המהותית לקבוע הגנה פלילית במצב של נישואין שניים שהותרו מראש על-ידי בית הדין השרעי, ובמקרים חריגים שייקבעו, תיושם באמצעות הליך דינוני מיוחד אשר יהיה מורכב ממספר שלבים שמטרתם לוודא קיומו של הליך הוגן, הדוק ומבוקר שיבטיח תשומת לב ומשקל ראוי להגנה על זכויות האישה הראשונה, ילדי בני הזוג הקטינים ועל האינטרס הציבורי הכולל.</p>	<p>81. מתן ההיתר יהווה פטור מהעמדה לדין והוא יינתן בהליך דינוני ייחודי</p>
<p>ההליך יכלול חמש נקודות בקרה: הבטחת זכויותיה הדיוניות של האישה הראשונה, תסקיר עובד סוציאלי לסדרי דין, עמדת בא-כוח היועץ המשפטי לממשלה, פיקוח הקאדי ואישור נשיא בית הדין השרעי לערעורים.</p>	<p>82. חמש נקודות בקרה להבטחת הליך הוגן</p>
<p>היתר לנישואין שניים יינתן אך ורק במקרים החריגים הבאים: האישה הראשונה עקרה, מחלה קשה של האישה הראשונה, גבר יוכל לשאת את אלמנת אחיו לאישה שנייה, פירוד ממושך בין בני זוג, אשר גירושיהם מורכבים ובעלי השלכות קשות בפרט על האישה והילדים.</p>	<p>83. המקרים בהם יותר לשאת אישה שנייה</p>